

Kap. 4 SKEBY KYRKA

Av Helfrid Jansson

Skeby kyrka 1985.

Medeltiden

Skeby kyrka är byggd i mitten på 1100-talet. Sakkunskapen har med stöd av iakttagelser rörande stenhuggeritekniken kunnat med säkerhet fastställa byggnadstiden till 1140- eller 1150-talen. Den är byggd efter skalmursprincipen med 2 murskal, det yttre bestående av finhuggna sandstenskvadrar, den inre muren åt kyrkorummet bestående av klumpstenar. Mellan dessa båda väggar finns en fyllnad av mindre stenar och murbruk.

I Västgötalagen sägs: Att en kyrka kunde finnas på "en halv tolfte bofaste män". Således 6 hushåll med män, kvinnor, barn och trälar. Därav kan vi sluta oss till, att när Skeby kyrka byggdes i mitten på 1100-talet, var det en god bebyggelse i Skeby by, eller Skipaby som byn hette på den tiden.

Kristendomen fick ju en god start och ett starkt fotfäste genom att Olof Skötkonung lät sig döpas av den helige Sigfrid i källan vid Husaby kyrka.

Kyrkan är belägen på Skebyåsen, dess torn vetter åt väster och koret med absiden ligger i öster. Mitt på södra långsidan ligger vapenhuset, som numera användes som sakristia sedan dörren i tornrummet öppnades vid restaureringen 1929, som ingång för menigheten. Kyrkan är med tornet 40 1/2 aln lång, tornet är 11 1/2 aln brett, kyrksalen är 13 1/2 aln bred, men längden på tornet är 10 alnar allt efter utvändiga mått. Tornet är senare tillbyggt. Vi finner därför att Skeby kyrka, liksom så många andra medeltidskyrkor är byggd efter de heliga måtten som Gud gav Moses på Sinai berg (se 2 Mos; 26 kap.), att templet (tabernaklet) skulle vara 30 alnar långt. Kyrkan utan tornbyggnaden mäter med absiden 30 alnar i längd.

Den så uppförda kyrkan var från början "kullot" dvs kyrkorummet var högre än koret. Absiden var ännu lägre och dessutom halvrund.

Nere vid Vänerstranden finns ännu i dag en plats som kallas för *Kristingamarken*. Platsen har fått sitt namn därav, att folk från Värmland och Dalsland lade till med sina båtar här, när de kom till Skeby kyrka för att få sina barn döpta. Värmland och Dalsland tillhörde ju Skara

stift under den katolska tiden, och det dröjde ända långt in på 1200-talet innan där fanns några kyrkor. Den första kyrkan som byggdes i Dalsland var Grinstads kyrka, som uppfördes efter den svåra båtkatastrofen ute på Väneren omkring 1220, då 16 båtar förläste i svår storm på hemväg från kyrkobesök i Skalunda kyrka på Kålland.

Skeby kyrka är med säkerhet uppbyggd av tyskar och helgad åt *S:t Mikael*, eftersom hans bild liksom jungfru Marias bild funnits utskurna i trä. *S:t Mikael*s bild var med säkerhet stående vid ett sidoaltare på högra sidan (manssidan) och jungfru Marias bild på vänstra sidan (kvinnosidan). De är numera förvarade på Muséet i Skara.

Dopfunten mm.

Kyrkan inuti hade från början ett helt annat utseende än nu. Ända till 1500-talet fanns med säkerhet inga bänkar i kyrkan. På *triumfbågen* som skilde koret från långhuset, fanns ett *krucifix* i nästan naturlig storlek. Detta krucifix var från 1370-talet och gjort antagligen av en fransk mästare. Man har kunnat fixera tidpunkten så bestämt, då detta krucifix är av den s.k. kadavertypen med en synnerligen realistisk utformning. Detta krucifix förvaras i Skara museum. Men den gamla dopfunten (se bild), ett representativt arbete av *Othelricius* från början av 1100-talet finns kvar och användes fortfarande för sitt ändamål. Den står numera till höger framme vid koret, men under den katolska tiden har den stått, antingen ute i vapenhuset eller strax till höger innanför dörren till kyrkorummet. Detta för att markera intagandets idé av den odöpte. I förhallen sker invigningen till en kristens liv genom dopet, i långhuset hans fostran genom ordet och exemplet, i koret själva anammandet av gudomen. Denna idé har senare förbigåtts av protestantismen genom att placera funten i koret.

Dopfunten är 2,5 fot i diameter över skålen, och 2 fot och 8 tum hög och väl bibehållen. Den räknas som en av Västergötlands förnämsta dopfunter och den har upphöjd uthuggning i olika fält:

1. En man till häst hållande en spänd båge och från hästens bringa utgår något som liknar ett spjut.
2. En figur som liknar en kentaur, vars djurkropp har fyra fötter med klövar. Den har en svans som ett lejon och den övre delen som en människa. Figuren håller med båda händerna en sköld framför sig, tydligen som skydd mot bågskyttens skott. Även kentaurerna har en spjutliknande pik utgående från bringan.
3. En ängel med fotsid rock och med stora vingar, hållande i högra handen en bok och den vänstra handen utsträckt emot
4. ryggen på en stor örnlik fågel, vilken med sina bågbeväpnade fötter anfaller en, i fotsid dräkt klädd, människofigur. Denne bär mässhake och har i högra handen en bok samt utsträcker den vänstra mot
5. en naken person, som till midjan står i vattenvågor med huvudet omgivet av en gloria och i vänstra handen hållande ett kors.

6. En man med svärd i högra och sköld i vänstra handen, som håller fötterna i en ställning som visar att han är i häftig strid med ett odjur, som anfaller honom. Djuret har varghuvud, vingar, framfötter med klor på, och kropp som en orm med slingrande stjärt.

Figurerna 1 och 2 antyder säkerligen kristendomens seger över hedendomen. Figurerna 3, 4, 5 visar en person som skall döpas av en präst, som då anfaller av det ondas makt, vilken vill hindra honom. En god ande (ängel) ingriper och hejdar den onde. Fig. 6 slutligen är en strid mellan det onda och det goda.

Denna funt höll en gång på att förloras av kyrkan. Vid en sockenstämma omkring år 1850 genomdrev en vice pastor, att sälja den till en herrgård i Värmland för 50 Rdr. Den skulle där vara en blomkruka ute i parken. Bönderna med Anders Jacobsson i Bäckgården i spetsen gömde en natt undan funten, grävde ned den i en lada och strödde halmboss över platsen. Några gör gällande att platsen var Rutagårdens ladugård, andra att det var en utelada nere i Sörgårdens skog. När så dopfunten skulle hämtas, gick den inte att hitta. Prästen och hans medhjälpare letade överallt men utan resultat. Sedan prästen blivit förflyttad till annan plats, framkom helt oförmodat funten, och bönderna samlade ihop 50 Rdr. som de skänkte till kyrkan, så att denna ej skulle gå miste om den inkomst, som försäljningen av dopfunten skulle inbragt.

Vid denna tid hittades varierande summor på upp till 15 Rdr i Skeby kyrka. Dessa summor finns upptagna i en kassabok, men ingen anmälde att de saknade pengarna. Summan av pengarna rör sig om närmare 50 Rdr.

Othelricius dopfunten från 1100-talet.

Janne Pettersson, som var farfar till Skebys siste kommunalnämndsordförande (Ivar Jansson), har själv berättat om hur dopfunten gömdes för sin son och sonson. Janne tjänade vid tillfället som dräng i Bäckgården. Han körde de oxar som drog bort dopfunten.

På Pheringskjölds teckning (ur Pheringskjöld "Monumenta") över Skeby kyrka från 1671, ger kyrkan ett fästningsliknande intryck, med sina små gluggliknande fönster.

Kyrkklockorna.

Men krigens härjningar har också träffat Skeby kyrka. Således kom danskarna under det Nordiska 7-års kriget (under Erik den fjortondes regering, kriget varade från 1563–1570) någon gång mellan den 18 juli till den 23 juli 1565 till Skeby. Danskarna under befäl av befälhavaren Rantzau härjade omkring i Lidköpingstrakten, och brände då torntaket på Skeby kyrka och stal 2 kyrkklockor. Sedan fanns det bara en kyrkklocka ända till år 1674, då två kyrkklockor ånyo stöptes, den mindre utan inskription, den större med: "Campana sunt sjebyensis me facit Johannes Laurentius coppensis A-0 1674". Dessa två kyrkklockor skulle ringas åt söder och norr. De båda klockorna skulle sedan kalla Skebyborna till andakt ända till år 1891 då man lät klockgjutare K.G. Bergholth i Stockholm gjuta de nuvarande kyrkklockorna. De gamla som då var utslitna, gavs i utbyte och betalades med 2 kr.pr.kg. fritt Stockholm. De gamla klockorna vägde 88 kg, och 39 kg. och betingade ett försäljningspris av 254 kr. De nuvarande kyrkklockorna väger 278 kg. och 187 kg. och betingade ett pris av 2 kr. 50 öre pr.kg. eller sammanlagt 1.162 kr 50 öre. Därtill kom utgifter för kläppar, kläppfästen, remmar och remskruvar 55 kr. assurance och vågavgift 5:46 eller tillsammans 1.222:96. På grund av de nya klockornas tyngd, måste tornet dessutom förstärkas med bräder, plank, smidesarbeten och diverse andra arbeten jämte transportkostnad för klockorna från Stockholm tillsammans 190:28

Kyrkans torn

Vid översyn av kyrkan 1983, kom kyrkorådet överens om att insända trä från tornet på kyrkan, för att få årtalet från dess tillkomst klargjord enligt C.14-metoden. Sak-kunskapen har ju bedömt åldern till tiden omkring 12–1400-talet. Döm om vår förvåning, när C.14-metodens utslag blir omkring 1530. Reformationen var ju 1527, och

så byggs det ett torn 1530. Fanns det inget torn på kyrkan tidigare? Tornet har ju karaktären av ett verkligt försvarstorn. Gustaf Wasa red till bröllopet sommaren 1527, som hölls på Lindholmens slott ute på Kålland. Där var kungens halvsyster Anna Wasa bosatt. Därifrån tog han ju vägen över Skara tillbaka, men dit kom han kanske rent av över Kinnekulle och Skebyåsen. När han så fick syn på Skeby kyrka, där den låg uppe på Skebyåsen, tänkte han att det kunde vara ett bra värn för Kinnekulle, och beslutade: "Skeby socken får behålla sitt Stommen, om de bygger ett försvarstorn på kyrkan". Ja, gissa kan man ju alltid göra.

Hadorph berättar i sina reseanteckningar om Läckö grevskap åren 1669–1671 att "Skeby ähr en hwälf d steenkyrkia medh steentorn, uthan resning, allt af huggen steen, målat 1641". Den som målade kyrkan detta år var troligen *Gullik Gulliksson* från Holmestad. Han tillhörde den äldre s.k. "Läcköskolan". Vid restaureringen 1929 påträffades fragment av målningar utförda på 1600-talet.

Sin nuvarande form har kyrktornet fått efter en ritning, som förvaras i Byggnadsstyrelsens arkiv. Den ritades 1827. Själva tornhuvu är från 1828, byggd av byggmästare Lugner i s.k. Karl Johansstil. Att tornet ej ingår i den ursprungliga anläggningen kan konstateras från tornets tredje våning, där kyrkans gamla västgavel ännu syns i murverket.

Kyrkan mellan 1700–1800.

Det var mycket arbete med kyrkan på 1700-talet. 1701 började man att bygga *läktaren*. Det köptes bräder i Holmestad för 7 Rdr, medan snickarnas arbetslön gick till 4 Rdr. Det gjordes en glugg i koret och även fönster. 1702 står det angivet i ett protokoll att det skaffades stolar till kyrkan. Men det bör vara bänkar, för smeden fick betalt för gångjärn till stolarna. Den sammanlagda kostnaden för "stolarna" var ungefär 17 Rdr. 1703 köptes nya bräder i Holmestad och snickarräkningen det året blev 5 Rdr.

Läktaren blev målad 1703. Men målaren hade det bekymmersamt med året. Det står 1730 på läktarbrösten. Kanske hade han lärt sig att nollan inte har något värde om den står framför en siffra, för året skall vara 1703. Anders Nilsson-Ekman skänkte en altartavla samma år till Skeby kyrka. Det var konstnären *Johan Aureller* på Rustsäter, Kinnekulle som målat tavlan. Aurellers dräng tog 3 Rdr för transporten av altartavlan till Skeby. Aureller var en mycket fin konstnär och han har även gjort epitafiet i Medelplana kyrka.

Smeden tillverkade 1708 en kyrkport. 1712 skulle kyrktaket spånas på södersidan. Det inköptes 5000 spik. Men någon summa för spånen finns ej upptagen, så dom högg nog Skebyborna själva. En ny kyrkkista gick 1726 till 1:16 Rdr och smeden fick betalt för beslag 2:14 Rdr. Denna kista är fortfarande i bruk.

Man köpte bräder till golv i koret också och 1739 brädeslog man tornet. Ja, inte annat än jag kan finna, så var sockenborna måna om sin kyrka. Så det *Kungliga brevet* från 1759 kom säkert som en förolämpning.

"No 55. Adolph Fridrich som Guds nåde Sveriges, Gjötes och Wendes konung p.p.p. arfvinge till Norrige samt Schleswig-Holstein, vår ynnest och nådiga benägenhet, med Gud Allsmäktig, Tro-Man Biskop och samtellige Concistoriales, som vi och på Edert underdåniga tillstyrkande uti skrivelse af den sistl. 26 septembris, samt för de därutinnan andragna skäl och omständigheter funnit gott att befalla, det Broby och Skeby Annex-kyrkor i Källby församling, såsom öfverflödige måge indragas och raseras, dock att deras kyrkogårdar för de af ofvan anförda orsaker måge så hädanefter, som hittills få underhållas, samt dessa socknars invånare undslippa allt deltagan-

de i de andre kyrkogårdsmurarnas underhållande; så giver vi Eder det här igenom till svar och behörig verkställighet, i vad på Eder ankommer i nåder tillkänna, varmed vi befaller Eder Gud allsm. nådeligen.

Stockholm i Rådskammaren 14 nov. 1759

Adolph Fredrich

Originalbrevet finns bevarat å Domkapitlet i Skara. Hur Skeby kyrka klarade sig undan denna kungliga "bannbulla" är ännu höljt i dunkel. Kanske de lät kyrkan vara utan att låtsas om något. Men den 28/5 1792 hölls sockenstämma i Skeby:

"Fattade socken Männen det beslutet, att deras lilla och alt för trånga kyrka skulle i öster något tillökas, samt Cohret utwidgas; och hwar till, till stånd samt approbation på den Ritning som här till kommer at författas, på högbehörigt ställe skulle i ödmjukhet sökas. Erland Giötberg. (kyrkoherde)"

Den 21/2 1796 hölls sockenstämma angående kyrkans reparerande. Protokollat förvaras i Göteborgs landsarkiv.

Pastorn (alltså kyrkoherde Giötberg) förnyade anbudet till Skebyborna att deltaga i utbyggnaden av Källby kyrka. Men de deltagande Skebybönderna stod på sig och vidhöll att Skeby kyrka skulle repareras. Kyrkoherden gick då med på detta.

Man enades om att kyrkan skulle omändras på följande sätt:

- 1- Att nya och större fönster insättas.
- 2- Nytt brädwalf göras och på det detta må blifva lika högt i Kyrkan och Choret, borttages en del av hvalfbågarne.
- 3- Stolparne i ståndsättas och nya göras i bak kyrkan.
- 4- Ny läkt göres samt dörr under den samma på västra gafflen och lika hög med kyrkans."

(En följd av denna omändring var att predikstolsaltaret tillkom).

Skebyborna önskade starta arbetena redan på följande månad.

"I sådan afsikt hafva wi ock överlagt med Sven Håkansson Rosendahl om arbetets wärkställande, som i ett för allt, begärt 100 Rdr Sm. då han håller sig själv med spisning och socknen presterar materialier och arbetare. Om dennes skickelighet wittna hans arbeten i Lidköping, Huseby, Sihl och flerstädes. Icke dess mindre gå Magnus Pehrsson i Storegl. och Anders Pehrsson i Skattegl. i full borgen för arbetets förswarlighet". Ut Supra

På samtellige socknemännens wägnar Anders Pehrsson i Skattegl. – Magnus Pehrsson i Storegl. Kyrkowärdar.

Jonas Svensson i Storegl. – Jonas Andersson i Östensgl. – Pehr Svensson i Skattegl. – Andreas Jacobsson i Backgl. – Peter Bryngelsson i Trulsagl. – Petter Pehrsson i Tyskagl. Skeby Kyrko Råd".

Protokollat blev slutligen underskrivet av kyrkoherden.

De två predikstolarna.

Man beslutade 1697 att skaffa en ny predikstol till kyrkan. Nämndemannen Anders Nilsson fick i uppdrag att få tag på hantverkare till arbetet. Predikstolen blev påbörjad 1698. De som murade trappan till nya predikstolen fick 2 Rdr. *Carl Öhrn* Röstok fick betalt med 25:2 Rdr för bildhuggararbetet. Samma person fick år 1700 för den utökade användningen av silver och guld 8 Rdr. Öhrn tillhörde "den yngre Läcköskolan".

Tidigare fanns det inga fönster på den norra sidan av kyrkan. Men 1698 gjordes det fönster där. De nya fönstren kostade 2:6 Rdr och kostnaden för att mura runt dessa fönster var 1:14 Rdr.

Skeby kyrka fick sin nuvarande interiör 1796. *Predikstolsaltaret* är dock utomordentligt vackert, med sin utsökta marmorering och guldförgyllning. Skebyborna har tyckt om sin kormöbel, även om de lärde har påtalat: "Att detta bidrag till kyrkans inredning, har dokumenterat sin brist på kyrklig takt: Den predikande görs till huvudfigur, medan altarets karaktär av tillbedjans fredade plats blir starkt hotad genom belamringen".

Men det vore dock olyckligt om sena tidens Skeby-bor skulle bibringas den uppfattningen, att predikstolen flyttats till sin nuvarande plats av respektlöshet för altarets helgd. Så är säkerligen ingalunda fallet! Trots den mellan 1699–1701 byggda läktaren, räckte ändå inte utrymmet till i kyrkan. På den tiden var det kyrkoplikt, så några personer från varje hushåll måste för att undgå plikt till kyrkan övervara gudstjänsterna. Befolkningen växte, och Skebyborna stod inför problemet, att skaffa ytterligare platser i kyrkan. De fann det vara både billigare och enklare att flytta predikstolen, för att på så sätt ytterligare få plats för några bänkrader. Västerplana kyrka t.ex. hade måst bygga ett tvärskepp för att på så sätt lösa platsproblemet. Detta ställde sig givetvis betydligt dyrare, men ett visst sinne för ekonomi visade Skebyborna. Det är i samband med predikstolens flyttning som taket över koret höjts till jämnhöjd med långhusets tak, för att i koret få plats med predikstolen.

Koret med predikstolsaltaret på 1950-talet.

De förslag om predikstolens skiljande från altaret, vilka framkom från en del håll vid restaureringen 1929, strandade då på utrymmesfrågan. År 1951 infördes elektrisk uppvärmning av kyrkan, så den plats där Ankarsrums uppvärmningsugn år 1885 installerades, togs då bort. Så där blev en plats ledig. Man kan nog säga att Skeby var delat i två läger. Ett för att 1698 års predikstol skulle tillbaka till kyrkan och en åsikt om att den kunde vara kvar på muséet. Bägge lägren fick på sitt sätt rätt, hur underligt det än kan låta. År 1961 på annandag jul, stod den gamla predikstolen på sin plats. Men 1968 kom det tyvärr att visa sig det var inte Skebys gamla predikstol som kommit tillbaka. En förväxling hade ägt rum, för det var Ljunghems gamla predikstol som nu står i kyrkan. Skebys predikstol stod i det kyrkorum som muséet iordningställt i Skara. Fortfarande finns predikstolsaltaret kvar och får på sitt vis tjänstgöra som altartavla.

1871 skulle två kyrkvårdar tillträda sin befattning i Skeby kyrka. De vägrade då ta ansvar för de gamla "bilder från forntiden", som förvarades på kyrkvinden. Det nybyggda Västergötlands museum i Skara övertog då förvaringsansvaret. Dit översändes då följande: Mariabilden (från 1200-talet), S:t Mikaelnsbilden (1400-talet), triumfkrucifixet (1300-talet) och predikstolen (1698).

Förändringar 1800-talet

1828: Häradssnickare Lugner utförde träarbetet vid tornets uppförande. Om detta finns 2 protokoll 9 dec. 1827 och 11 maj 1828. Kostnad 244 Rdr. 21 skilling + 66 Rdr. 32 skilling som gåva. Sockenmännen hade "genom en hedrande enhällighet" bidragit därtill att deras kyrka blivit reparerad och förskönad. Protokoll den 24 aug 1828.

1832: 27 maj. Kyrktaket med tjära o rödfärg anstrykes, vapenhuset repareras och rödfärgas.

1844: 17 mars. Svart flanel till altarbeklädnad.

1845: 12 maj. Kyrkvinden sockenmagasin.

1847: Nya kyrkogårdsportar av järn.

1848: Klockarestol inköpes, bjällrorerna på häven borttages, men hovgången ej avskaffad. Trädplantering på kyrkogården.

1858: Reparation av tornets klockhuv, en förändring i utseendet. Taket repareras och täckes om. Rappning "skrapappas". Domkapitlet gav tillstånd till reparation den 7/3. Kostnaden för arbetena gick till 499:10 Rdr.

1859: Fortsatt reparation av kyrkan och vapenhuset.

1863: På våren under en hård storm, blåste zinkplåtarna på kyrktornet ned och blev fullständigt förstörda, det beslutades då enhälligt av sockenmännen att taket skulle beklädas med järnplåt.

1864 sommaren:

1/ södra sidan av taket täckes med skiffer.

2/ ny kam av bräder å kyrktaket,

3/ spåntaket å norra sidan repareras efter behov,

4/ sakristians tak belägges med järnplåt, sedan brädbotten å samma som ovan. Någon extra utdebitering till denna reparation behövde ej göras, emedan kassan visade en behållning av 764 Rdr 62 öre.

1874: Bänkarna göres lägre, dörrarna bort, ny form på gavlarna. Skiffertäckning av södra och norra takfallet under sommaren.

1872: I januari upphörde kollektens upptagande med häv, tvenne bössor utställdes i stället vid dörren.

1876: Ljusstakar anskaffas, fönsterkarmar repareras, hela kyrkan invändigt ommålas, likaså ytterdörrarna, plåttaket och tornlyktan, och sakristian omstrykas. Dessa reparationer, som de under 1874 upptagna, utbjöds på entreprenad. Byggmästare C.G. Johansson, Lidköping utförde så arbetet för en kostnad av 675 kronor för snickeri och murarbetet. Förgyllnings- och målarearbetet utfördes av Målarmästare L.A. Lugner i Hangelösa för 425 kr.

1883: En kommunionsskanna av en kannas rymd inköps hos guldsmeden Bergström för 300 kr samt senare en gratifikation till guldsmeden för väl utfört arbete 25 kr I botten står ingraverat: Skeby kyrka 1883.

1878: talas första gången om lön för böneringningen till Lundin 4 kr och 1884 var summan uppe i 12 kr pr. år.

1885: upptager lön till klockaren 40 kr per år, samt kyrkan får åskledare till en kostnad av 146:13. En uppvärmningsugn uppsattes av Ankarsrums fabrikat avsedd att uppvärma 20.000 kubikfot, och för att kyrkan skulle bli ännu varmare insattes även innanfönster. På grund av ökat arbete för kyrkvaktmästaren med eldning på vintern stiger årslönen till 20 kr.

Sedan 1892 hålls *trettondeotta* i Skeby s.k. "Skebyotta".

Reparation 1929

Utdrag ur arbetsbeskrivning till byggnadsarbeten vid Skeby kyrkas restaurering 1929: "Vinden, tornets övre våningar: En grundlig rengöring företages å vinden och i tornets övre våningar, där duvor och kajor en längre tid smutsat ned. Samtliga skarvar i takkonstruktionen om-ses, hopslås, justeras där så erfordras. Yttertaket repareras till likhet med övriga delar efter den gamla skorstenens nedtagning. Korgolvet omlägges, dess västra kant förses med en fris av huggen sten. Mittelgången breddas 7 1/2 cm på vardera sidan, så att begravningsprocessionen utan svårighet kan passera. I samband härmed flyttas läktarstöden tillräckligt isär. Nytt trägolv inlägges även under södra bänkkvarteren. Dubbeldörrar insattes i torningången. De tjocka stenportarna borttages och brädposter insattes i stället så dörren blir bredare. Även innerdörrar insattes. Väggan mellan kyrkans kor och absid borttages, så det vackra valvet blir synligt från kyrkans sittplatser.

Då absiden ej mer kunde användas som sakristia beslöts att vapenhuset istället skulle inredas till en sådan. Som huvudingång blev därefter torndörrarna. De rundade bänkgavlarna ersattes med gavlar av rektangulär form, för att helhetsintrycket av det inre blir fördelaktigare genom rätlinjiga överstycken, och så kunde en fördelaktig målning knappast åstadkommas på de då varande gavlarna med 3 små fält å vardera, men väl å större rektangulära. Vidare insattes antikglas i långväggarnas ytterfönster". Målningen utfördes av Kyrkomålare K.J.R. Johansson, Skövde och kostnaden blev 2.330 kronor. Snickerierna av J.W. Ohlsson, Hasslösa och kostnaden blev 1.850 kronor.

Stenkistgravar

På Skeby kyrkogård finnes ännu kvar en gammal stenkistgrav nere i syd-västra hörnet. Dessa gravar härrör från 1600-talet, och användes gärna till att ställa in den döde i på vintern när det var tjäle i jorden och svårt att gräva med de grävredskap som då fanns. Men till 1-sta maj skulle liket vara i jorden, "så det inte stod på kyrkogården och spridde lukt och stank omkring sig". Det har funnits många sådana gravar på Skeby kyrkogård, men på 1860-1870 talet ägde en sanering rum och då togs de övriga bort. Denna fick antagligen vara kvar på grund av sitt undanskymda läge. Men dessa stenhällar som fanns i de borttagna gravarna, kan man finna inte bara inne i kyrkans stengolv utan också i förstugtrappor på gårdarna, som broar över mindre diken eller i stensocklar. Ett i sanning tragiskt öde för en på sin tid säkerligen dyrbar gravkultur.

Kyrkorgeln.

Orgelverket installerades 1894 och var färdigt den 1 sept. Det var om 5 1/2 stämman och arbetet utfördes av orgelbyggaren C.A. Herngren i Lidköping, för ett pris av 1.500 kr. Han förband sig dessutom att utan kostnad ansvara för orgelns bestånd i fullgott skick under 5 år. Orgelbyggaren Herngren fick av socknen för väl utfört arbete en gratifikation på 100:--. En ny utgift för kyrkan såg härmed dagens ljus: Avlöning till orgeltramparen 10:-- pr. år. Före det fanns orgel i kyrkan stod klockaren i koret och ledde sången. Ännu finns stolen, som han satt på från 1848 med en harpa utskuren i ryggen, kvar ute i sakristian. Det var nog en lättnad för kyrkobesökaren, att orgeln blev placerad på läktaren. Där satte sig gärna kyrkobesökare och hade ett visst ofog för sig. Ett omtyckt nöje var att hänga sin våta hatt på läktarbröstet, så vattnet droppade på dem som satt under. Eller att spotta prick på någon som de kanske kände ett visst agg till. Ja på de bakre bänkarna kunde t.o.m. kortspel förekomma. För år 1896 står följande passus i ett protokoll: "Ommå-

las predikstolen och altarbordets bokhylla och läktarbröstet, dock så att kantförgyllningen bibehålles, men de fåglar m.m. föreställande bilderna övermålas och andra lämpligare bilder på predikstolen ditsättes".

På läktarbröstet har en synnerligen stilfull dekorerings med akantusmotiv bragts i dagen. I läktarbröstets mittfält står att läsa: "Sjungen och spelen till Herrens ära".

Vapenhus m.m.

I absiden finns ännu tre stycken gluggliknande öppningar. Dessa är synliga från kyrkorummet men ej utifrån. Där har altarkärnen förvarats. För den ena öppningen finns luckan ännu bevarad. Till vänster framme vid koret där predikstolen står, finns öppningar i väggen. Antagligen har där under den katolska tiden ett sidoaltare varit placerat med jungfru Marias bild.

Det nuvarande vapenhuset är inte det ursprungliga. På vapenhus-vinden syns märken i putsen efter tidigare vapenhus. Den gamla sydportalens tympanonfält skymmes nu av vapenhusets bjälklag. På vapenhusvinden kan man upptäcka att kyrkan en gång, varit målad skär.

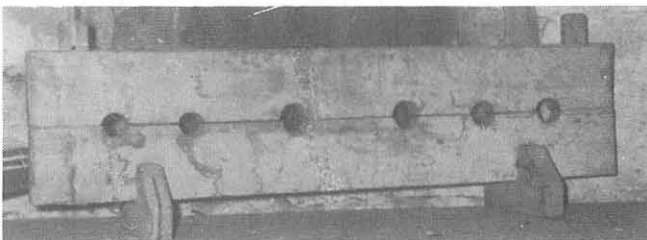
Från 1700-talet härstammar båda *medaljongerna* som hänger på var sin sida i kyrkan. Jungfru Maria med Jesusbarnet i famnen, hänger numera över dopaltaret. De båda *nummertavlorna* är likaledes från detta århundrade, men restaurerades 1929.

Gåvor till kyrkan.

Naturligtvis har kyrkan även fått mottaga gåvor. Anders Nilsson-Ekman, rådman i Lidköping bl.a., har skänkt kalken och patén på 1690-talet, som fortfarande är i bruk. Syskonen Pettersson i Backgården skänkte 1924 ett vackert krucifix i förgylld brons och svart trä, vilket står på altaret. Det är anskaffat på Licium i Stockholm. Skeby kyrkliga syförening har skänkt många nytto-saker, som står uppräknade under syföreningen. Folkskollärare Karl-Erik Ekblom och hans hustru Irma har skänkt alba, stola och mässkrud på 1960-talet. Änkefru Julia Lindblad, som var född i Hisingsgården och bott i Skeby hela sitt liv, skänkte 25.000:-- till reparation av orgeln i kyrkan. Hon testamenterade dessutom hela sin kvarlåtenskap tillsammans ungefär 80.000:--. Reparationskostnaden för orgeln blev 80.012:--. Den reparerades 1977 och i januari samma år avled Julia Lindblad.

Kyrkans straffstock.

På vinden ovan läktaren är ett litet museum för kyrkans gamla tillhörigheter iordningställt. Där finns bland annat den gamla straffstocken. Det berättas, att när straffstocken var nygjord, sade en person från en grannförsamling: "Det är förfärligt små hål i er nya straffstock". Skebybon blev dock ej svaret skyldig utan svarade: "Åh, dom slits snart upp". De sista som suttit i straffstocken, innan detta straff upphörde, var två kvinnor som skulle ha suttit i kyrkan och under pågående predikan pratat ofördelaktiga saker om en kommunalman. För denna sin lösmynthet fick de följande söndag sitta i stocken. Men medan de satt där, blev detta en för hård nervpress för dem, så de började att gråla och spotta på varandra. Detta hände på 1860-talet.

Skeby kyrkas straffstock.

Befattninghavare

i Skeby församling 1985.

Präst: Kyrkoherde Erik Hassel, som bor i Källby prästgård. Pastoratet omfattar Källby, Broby, Skeby och Hangelösa. De fyra församlingarna bildar numera en samfällighet.

Kyrkovårdar: Gunnar Konradsson, Stommen och Helfrid Jansson, Hisingsgården.

Kyrkomusiker: Kantor Britt-Marie Nordqvist i Filsbäck.

Vaktmästare: Inga Larm i Hangelösa.

Kyrkorådsledamöter från Skeby: I Källby m.fl. församlingars kyrkoråd är Helfrid Jansson och Gunnar Konradsson ordinarie ledamöter. Suppleanter är Bengt Andersson, Trulsagården och Birgit Ask, Skebacka.

Kyrkan på senare tid.

1972 uppfördes en redskapsbod med två toaletter. Redskapsboden tillbyggdes något 1982, så att den även kom att innehålla personalutrymme och handikapptoalett. Kostnad 106.000:–. Kyrkan kalkströks och målades under 1983. En del i tornet åtgärdades också.

Vilken färg skulle kyrkan ha? Tre olika färgfält målades upp på väggen och så fick Skebyborna rösta på den färg de ville ha. 45 stycken kom och röstade och av dessa ville 36 att kyrkan skulle målas vit. Kyrkan blev vitmålad.

Ja, detta var i stort sett alla kända data och fakta om Skeby kyrka. Den byggnad som alltid kommer att fångla sockenbon på ett särskilt sätt. Där har generationer under mer än 800 år samlats och mötts i gemenskap för vår kristna tro.

Skeby kyrkliga syförening

Av Helfrid Jansson

Genom Anna Nilsson i Anneberg, Skeby startade 1924 den kyrkliga syföreningen här i socknen. Som goda och trofasta medhjälpare fick hon bland andra i starten Helga Helge i Rutagården och Anna Johansson i Nedre Backgården. Så gott som från starten på hösten 1924, kom en eller flera från varje hem med. Det fanns inte unga och gamla på den tiden, det fanns gemenskap över åldersgränserna. Döttrarna följde med sina mammor, eller växlade med dem, så när inte mor gick, kom dottern. Men någon frikyrkomedlem fanns inte med, då de ju kom att bilda egna syföreningar. Men vi gick alltid på varandras auktioner.

Till våra syföreningsammansamlingar samlades vi alltid hos någon i hemmet. Det blev från början bestämt att 5

sorters dopp till kaffet skulle det vara, inte mer. Men det måste nog erkännas att sorterna kunde bli åtskilligt flera, men då skylldes man ifrån sig med: "Att det var något, som just den dagen måste firas". Prästen var alltid med vid dessa sammankomster och även hans hustru. Vi inledde med att sjunga en psalm och en kortare andaktsstund hölls. Dagen var bestämd till varannan torsdag mellan 14.00–18.00. Fast senare när det blev mindre folk på gårdarna och i hemmen kortades tiden av till 14.00–17.00. För även prästen kunde få svårt att få tiden att räckas till, för i pastoratet fanns ju 3 st. syföreningar. För Skebys del hade vi turen att vår folkskollärare Karl-Erik Ekblom ingick äktenskap 1925 med sin Irma. Hon utsågs omedelbart att styra och ställa inom syföreningen och

Syföreningen anordnade "De Gamlas Dag". 1956 var målet Moholms herrgård. På trappan syns pensionärer, syföreningsmedlemmar och chaufförer. En del personer har ej gått att identifiera.

Från vänster främre raden: Johan August Broman Dälden, Herman Johansson Truvemarken, August Lenhult Sandvik, Anna Svensson Skattegården, Ellen Andersson Sörskogen, Frida Svensson Alfhem, Anders Svensson Alfhem, Richard Johansson Svanvik, Ida Gustafsson Backgården, Anton Andersson Helliden, Till vänster om pelaren: Teodor Johansson Tyskagården, Karl-Erik Ekblom Skolan, Tore Pettersson Storegården, Hilmer Ljungström Bäckgården, Gunnar Konradsson Stommen, Konrad Pettersson Stommen, Mellan pelarna: Julia Bengtsson Solvik, Eivor Svensson Sörgården, Johan Ljungström Anneberg, Alice Gustafsson Bäckadal, Julia Lindblad Lilla Skattegården, Ella Svensson Sörgården, Hanna Svensson Sjöstrand, Gerda Pettersson Storegården, Kerstin Edvinsson Skogslund, Okänd person, Bara hatt, Elin Johansson Truvemarken, Helga Helge (en skymt) Rutagården, Hulda Smedman Bäckelid, (nästan helt skymd), Olga Apelqvist Backgården, Bara hatt, Ester Jacobsson Truveholm, Dagmar Borg Evedal, Till höger om pelaren: Albert Lövstrand Skogslund, Birgit Andersson Truveholm, Anna Andersson Backgården, August Andersson Nyholm, Ester Höög Mejeriet, Olga Andersson Skattegården, Irma Ekblom Skolan. Fotograf: Helfrid Jansson. Ett foto av "De gamlas dag" på 30-talet, se i slutet av kap. 21.

vara dess kassör. Detta höll hon på med i 50 år. Irma ordnade med det mesta. Hon inköpte handarbetena, garn, tyg o.s.v. och fördelade det mellan medlemmarna att iordningställa till färdiga varor. Nog minns vi Anna i Backgårdens rejäla nattskjortor, nattlinnen och förkläden, Svea i Backgårdens och Irmas välsydda dukar. Ja, det är omöjligt att komma ihåg var och ens specialitet, men fina och välgjorda handarbeten var det. Lakan, spetsar, twistbonader, strumpor, sockar, vantar, bakverk m.m.

Den första auktionen var på hösten 1926. Auktionslokal var Skeby skola, som fungerade för detta ändamål till omkring 1964. K.E. Ekblom var skrivare. Den första auktionen gick på 819:– och den sista auktionen som hölls 1983 inbringade 9.050:–. Som mest här i Skebyföreningen var vi cirka 25 medlemmar. Men 1944 bildades en *syföreningen i Truve*. Första auktionen, som vi hade tillsammans var 1945. När det var som mest i Truve, var det cirka 20 personer med. Från Dalvik var det 4 medlemmar, från Truveholm också 4 medlemmar, nämligen fru Jakobsson, fru Larsson, arrendatorns fru och trädgårdsmästarens fru. Dom 2 sista växlade ju namnet på, så därför tar jag bara med arbetsuppgiften bakom medlemmen. Truve syförening gick så efter 20 år upp i Skebyföreningen, för i hemmen hade det blivit färre kvinnor och kommunikationerna hade förbättrats med bilen.

Under 60 år kan mycket hända
en epok har gått till ända.
Skeby kyrkliga syföreningskår
i detta nu – är 60 år.

Flitigt har det sytts och stickats
så pengar till missionen skickats,
vi har samlats – kroppen vilat
men våra händer flitigt ilat.

Vi har pratat med varandra
ingen oss för detta klandra,
samtalen har aldrig sinat
om vad i bygden haver timat.

Vi samlats har kring kaffebordet
prästen kom och gav oss ordet,
som gav själen mod och styrka
att vi ej skall mammon dyrka.

Men inom oss vi hoppas på
att auktionen bra skall gå,
ge oss pengar – stora – rara
som skall ut i världen fara.

Att ge hjälp där hjälp behövs
där hälsan emot sjukdom möts,
Kristi kärlek åt envar
där hedendomen än finns kvar.

Till syföreningsauktionerna köpte medlemmarna lotterivinster och bakade kakor och tårter till kaffet, men varje medlem betalade samma pris för sitt kaffe som besökaren. De skänkte frukt och kokade karameller till förfriskningspausen under försäljningen.

Auktionsförrättare var till fram mot mitten av 1950-talet Ernst Andersson i Nohlegården. Efter honom kom Robert Karlsson i Lidköping och till sist Börje Fransson i Hangelösa. Nu är de alla döda, så under de 2 sista åren fick kyrkoherde Erik Hassel rycka in med den äran.

Kassörer efter Irma Ekblom, som slutade 1974, blev Rut Andersson i Trulsagården och efter henne Märta Mellgren, som numera bor i Källby. 1983 beslutades att lägga ned syföreningen, eftersom det inte var mer än omkring 5 aktiva medlemmar kvar. Men under syföreningens tid har auktionerna inbringat 155.863:– i kontanter. Syföreningen har under sin tid skänkt många saker till kyrkan i Skeby såsom dopfat, dopkanna, ljusstakar, kormatta, gångmattor, matta i sakristian, altarduk, mässkrud, stola m.m., samt under en lång följd av år ordnat en utfärd för de äldre i Skeby, alltså fyllda 65 år. Under de sista 20 åren har auktionerna varit förlagda till matsalen i Källby låg- och mellanstadieskola. Vid avskedsmåltiden på Lundsbrunns kurort, föredrogs denna hyllningsdikt för "60-åringen" av Helfrid Jansson:

Irma Ekblom – som var magisterns fru
vill vi minnas – här just nu,
för i hela 50 år
i spetsen stod för våran syföreningskår.

Ja tanken går till flydda dar
till alla dem som ej finns kvar,
men ett är säkert att vi vet
vi minnas dem i tacksamhet.

Där de vilar nu i gravens mylla
med en tyst minut – vi bör dem hylla,
tack för allt som ni oss gav
av gemenskap uppå livets hav.

Vila tryggt i gravens famn
uti Guds och sonens namn,
vår syförening snart ett minne
med vemod fyller här vårt sinne.

Här i dag vi samlats har
minnas det som är och var,
handens flit och arbetsmöda
må i minnets värld få glöda

Syföreningens upphörande 1983. Sittande: Stina Ljungström Lidköping, Gunhild Johansson Lidköping, Anna-Lisa Lundell Lidköping, Kyrkoherde Erik Hassel Källby, Prosten Yngve Karlsson Sandhem, Märta Mellgren Källby, Stående: Ella Svensson Sörgården, Greta Andersson Nohlegården, Inga Dickens Solhem, Dagny Borg Lidköping, Ruth Andersson Trulsagården, Dagmar Borg Evedahl, Annie Bengtsson Klovet, Annie Hill Solhem, Dagny Lenhult Truve Anhalt, Helfrid Jansson Hisingsgården, Kerstin Edvinsson Lundsbrunn, Elly Richardson Lidköping, Egrid Andersson Backgården. Fotograf: Rune Rosenlund Götene.

Kap. 5 NYKTERHETS- OCH FRIKYRKORÖRELSE.

av Bertil Andersson.

Källby och Skeby Blåbandsförening.

1899–1926.

På 1800-talet var dryckenskapen stor i Sverige. För att råda bot på detta så bildades många nykterhetsföreningar. Troligen bildades Källby och Skeby Blåbandsförening 1899. Eventuellt fanns det verksamhet redan från 1877. Det var kristen karaktär över denna nykterhetsförening genom att man på mötena hade psalmsång och predikan. En ofta anlitad predikant var L.J. Sandén. Följande berättelse är gjord med hjälp av protokollböcker, som finns bevarade hos Dagny Bryngelsson, Källby.

1901 var det 73 medlemmar och årsavgiften var 25 öre. I augusti samma år var det 9 medlemmar, som brutit sitt nykterhetslöfte. De blev då uteslutna ur föreningen. Blåbandsföreningen var mycket aktiv i början av 1900-talet med många protokollförda möten. Bland styrelsemedlemmarna år 1900 var: Folkskollärare G. Apelqvist Källby ordförande, Algot Kämpe Skattegården senare Misten Källby vice ordförande och A. Johansson Trulsagården sekreterare.

Ett viktigt möte på sommaren var "Kaffefästen". Vid en sådan 1901 deltog 96 personer förutom de medverkande från Lidköpings barnkör. De första åren hyrde föreningen lokaler av Källby Missionsförsamling i Järneklev.

Missionshuset på 50-talet. Huset var blåbandslokal i början.

Men föreningen disponerade tydligen lokal i Skeby och det bör ha varit mangårdsbyggnaden i Skattegården 1:4. Den 2/2 1902 föreslog smedmästare Karl Smedman, Arvid Mobergs föregångare, att Blåbandsföreningen borde skaffa sig ett eget hus. Inga Maja Josefsdotter i Skattegården lät meddela att hon gav tillstånd till att en blåbandslokal byggdes på hennes mark. Den 3/9 1905 beslutade föreningen att bygga sig ett hus.

Den 22/7 invigdes det egna huset. Missionsförsamlingen fick hyra blåbandslokalen för 30 kr/år. Då var inräknat